

Megjelenik a lap **Temesvárott** minden **kedden**.

Előfizetési díj akár helyben, akár postai szétküldéssel:

Egész évre 6 ft. pp. = 6 f. 30 kr. ujp.

Fél évre 3 ft. pp. = 3 f. 15 kr. ujp.

A helybeli előfizetők a lap házhozordásáért rendelést tehetnek a lap kiadó hivatalában.

Szerkesztői iroda: belváros, bécsi utca 68. szám, első emelet.

DELEJTŐ.

A tudomány, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye.

Jelige: Csak az a nemzet vész el, mely önmagát elhagyja.

Előfizethetni helyben a szerkesztőségnél, vagy a helybelikönyvkereskedésekben; vidéken minden cs. kir. postahivatalnál a szerkesztőséghez utasítandó bérmentes levelekben.

Hirdetések minden közhasználatban lévő nyelven főlvetnek. A beigtatásért minden három hasábos egyes sorért 4 p. vagy 7 uj krajcárnyi díjszámítatik.

Kiadó hivatal: belváros, bécsi utca Uhrmann Márton műkereskedésében.

Kedd, september 27. 1859.

39. szám.

Második évi folyam.

A pontusi skythák nemzeti nevééről.

Azt tartjuk, — magyarnak csak magyar tárgyak kedvesek; — a pontusi skythák nemzeti neve pedig annál inkább érdekelhet bennünket, minél több elemzőire találunk a skytha idegen nevezetnek, mely már századok óta ingerli az europai tudósokat: ellenben tulajdon nemzeti nevével, tudomra eddig még senki sem foglalatzkodott.*)

A skythákat e néven csak a fekete tenger melléki görögök nevezték „Omnibus autem nomen esse Scolotis, Regis cognomen. Sed Scythas Graeci appellavere.“ (Herodot Lib. IV. edit. secunda Henrici Stephani, 1592. fol.) Az az: Mindnyájoknak neve Scolot, a király neve. De a görögök skytháknak nevezték. — Ők magukat más néven hívták; — Nicephorus Hist. Lib. II. c. 7. a skythák nemzeti nevére látszik eme soraiban célozni „Propriam appellationem ipsi utique sua lingua norunt.“ — Az az: Ők bizonyára értik saját nyelvökön tulajdon nevezetöket.

Nevezetes a görög, római classicusokban, s egyéb pogány írókban a tulajdon neveknek hibás leírása, melyeket a többnyire tudatlan és hanyag másolók s átírók valami betűvel vagy megtoldottak, vagy megcsonkíták, vagy éppen elferdítettek. E hanyagságnak szent könyvekre nézve, már Nagy Károly idejében igyekeztek az egyházi gyűléseken elejét venni. — Profán írókat tekintve pedig olvassa, kinek kezénél van Beatus Rhenanusnak Velleius Paterculius elébe 1520-ban írott beszédét, hol többi között ekép nyilatkozik: „Adeo non certis tantum rebus, verum etiam bonis auctoribus, iniuria vetustatis cuncta absumentis, officere solet; ut, quemadmodum Ausonius cecinit „Monumenta fatiscunt, mors etiam saxi nominibusque venit.“ — Beszél ezek után azon menthetetlen hanyagságról, melylyel a régi Kíták (Codices) írvák. — A classicusok, s egyéb írók ezen meg nem érdemlett sorsa kényszeríté a kiadókat holmi jegyzetek tételére, s több kézen levő Kíták öszve hasonlító-

sára; így keletkeztek a cum notis“ vagy „cum notis variorum“ nagy fáradsággal járó kiadások. „Tu amice lector! mond Beatus Rhenanus idézett könyve végén, cogita, quantis mihi vigiliis constituerit, haec qualis castigatio.“ — Eféle hibák kijavításához fogott 1564, 1565, és 1572-ben a párisi híres görög nyelvtanító Turnebus Adrián is. Jegyzetei Basileában kerültek sajtó alá „Adversariorum Tomi III“ cím alatt 1581-ben. — A classicus, és más írókban talált hibákat tehát csak azon egy esetben tulajdoníthatnók a szerzőnek, ha a Kita saját keze írása.

Kivált a görög átírás változtatott sokat a tulajdon neveken, nehezíti azoknak eredeti jelentését, neveli a zavart, és szaporítja a félreértéseket. Ezeket tudván, már nem fogunk akadozni, ha Herodotnál a Scolot nevet Colaxais formában is olvassuk; ő a pontusi skythák ősenek Targitausnak három fiat tulajdonit „eiusque tres liberos fuisse: Lipoxain, Arpoxain, et novissimum Colaxain.“ E nevezetekre figyelembe kell venni Stephanus Byzantinusnak intését Berbyces szó alatt, hogy a görög Σ (Sigma) betűnek a Ξ (Xi) betűvel bizonyos rokonsága vagon. Ezen észrevétel szerint: Lipoxais = Lipos: Arpoxais = Arpas: Colaxais pedig Colas = Colos = Körös = Cyrus, azaz nap volna, mivel a pontusi skythák szintén naptisztelők voltak, mint a kerekföld minden népei: s a napról, nem pedig a királyról, mint Herodot hibásan írja, neveztettek el. — Mások ellenben a földézett tulajdon nevek Xais görögösített végtagaikban a keleti Schah = király nevet látják; s e nézet szerintem helyesebb annál fogva is, mert a Schah = király szó a személyes tulajdonnév után áll, mint magyarban: István király, Gábor deák sat.

Azt pedig, hogy Kolos egy jelentésű a Cyrus = Körös nevezettel, nem állítom saját fejemtől, hanem a régi emlék nyomán. Seyffarth Gustav: Alphabeta genuina Aegyptorum, Lipsiae, 1840. — 4. r. a Cyrus nevet régi persa, és assyriai emléken ekkép találta írva „In vocabulario cuneiformi Persico“ p. 130. Cyrus, proprie Culus pronunciatum — p. 131. „in nomine Cyrus, záradék alatt Kulus“ p. 132. „Cyrus, záradék alatt Kulus.“ — p. 133. In vocabulario cuneiformi Assyriae: Cyrus, proprie Gulus, ut in Persica cuneiformi scriptura.“ — p. 61. „Cyrus $\chi\alpha\upsilon\sigma$ Deinde vero claret, Persas veteres littera l. non χ scripsisse, ut

*) Azóta, hogy ezen cikk iratott, jelent meg Csengerly Antalnak academiái előadása a scythák nemzetiségéről, a f. é. Budapesti Szemle 20-ik füzetében. (Szerk.)

recte Burnouf vidit. Quod quidem litterarum l et r commutationem in nomine Cyri attinet, tali dialectorum varietate, frequentissima in Asia, nemo offendetur. Quare facillime idem rex, alias Cyrus, alias Culus pronunciari potuit.“ — Az az : A mi pedig az l és r betűk föléserelését illeti a Cyrus nevezetben, ez igen gyakori Ázsiában az ottani nyelvek szójárásában. Ezért is könnyen történhetett, hogy azon egy királynak neve Cyrus és Culus ejtették ki. — Kétségen kívül, mert az l betű egy hang a régibb r betűvel :

„Aspera, mutata est in lenem, longo tempore Littera“ — mond Ovidius Fastor. Lib. V.

Egy másik hiteles író Holtzmann Adolf, Beiträge zur Erklärung der Persischen Keilschriften. Erstes Heft. Carlsruhe, 1845. 8. r. — „Es ist nämlich eine alte persische Meinung, ugymond, dass Cyrus nach der Sonne benannt sei; schon Ctesias, der doch persisch verstand, gibt die Nachricht.*) Nun ist neupersisch der Name der Sonne Khor, Khur. Demnach darf man wohl vermuthen, dass das neu persische Khor, alt persisch querus war, und dass diess zugleich der Name Cyrus war, und Sonne bedeutete.“ sat. — Hammer hires orientalista Wiener Jahrbücher IX. Bd. S. 43. Herodót Σκωλοτοι-t tótokká tette. — „Diese (Slaven) in der vielfachenzahl Ssakalib von Ssaklab oder Ssoklob (die Σκωλοτοι Herodots.“ —

A pontusi skythák magukat mind Skolotoknak hívták mond Herodot, csak az ottani görögök nevezték el skytháknak; ezért, s mivel a Kolos név különféle ejtésekben kivált Magyar és Erdel**) országban fordul elő, nem ok nélkül következtetem, hogy a pontusi skythák valóban magyarok voltak; ezt bizonyítják nem csak krónikáink, azaz a nemzeti monda : de a közép-kor idegen írói is atyáinkat egyinon húnoknak, avaroknak, és skytháknak hirdetik, jelesen azok maradékainak, kiket Nagy Károl rekesztett el, hogy ne ártassanak; s kiket utóbb Arnulf császár ereszté szabadon, midőn őket Swatopluk ellen viselt háborukor segítségül hívá. — Magyarok a pontusi skytha istenek nevei is, melyeket Neumann Károl, Die Hellenen im Skythen Lande, Berlin, 1855. — 8. r. című könyvében mongol nyelvből igyekezett elemezni, mert Niebuhr után a skythákat ő is mongol fajoknak tartja; de sem mongol nyelvből, annál kevesebbé képes mythológiából állításait hitelesen támogatni.

A napnak Körös = Kolos neve átvitelkép más jelentéssel is találatik nyelvünkben : kor = aetas, egykor-ácsu = eiusdem aetatis, mert nap okoz időjárást; kor-án, jó-kor; nap hévségéről : kór- kór-ság sat. Mint tulajdonnév pedig : Körös, Kol-os-vár, Kür-ü, Kör-ös-kény, Szir-ák = Czir-ák; Herbelotnál V. 211.

*) Persicorum 49. beszéli : szült pedig az uralkodóné (Parysatis) néki (Ochusnak vagy II. Dáriusnak) egy másik fiát, és adatik néki a Naptól Körös = κύρος = κύρον név.

**) Erd-el = Trans-sylvania; nem látom okát, miért kelene az el = trans praepositíót ékezte és ypsilonal írni? egyébbá a régi orthographiát akarnók az etymologia ellenére tovább is föntartani.

Schiraz = Cyropolis. Kar-ács-on = Sol novus. Ugyan is a napnak az ő népek, járásához képest, különféle neveket adtak. Martianus Capella Lib. I. írja a napról : „Facie autem mox, ut ingressus est (t. i. decemberben) pueri renidentis : incesso medio (nyáron) Juvenis anhelis : in fine (télen) Senis apparet occidui; licet duodecim nonnullis formas convertere crederetur.“ Azaz : a nap, midőn decemberben újra születik s nevedik, csecsemős gyermek : nyáron erős ifju : télen agg vén; ámbátor némelyek öt tizenkét alakra változni mondják; t. i. minden égi jegyben a zodiacuson más, meg más alakot vesz magára. — És Macrobius Saturnalium I. 18. „Hae aetatum diversitates ad Solem referuntur, ut Parvulus videatur hyemali solstitio, qualem Aegyptii proferunt ex adyto die certa, quod tunc brevissimo die, veluti Parvus et Infans videatur.“ Azaz ; Mind ezek a koronkinti változások a napra néznek, ki téli forduláskor egy csecsemőshez hasonlít, minőt az egyiptusiak szoktak akkor rejtek helyekből előhozni, midőn a nappal legrövidebb. — A napnak a csecsemős koráról ír Plutarch is de Iside et Osiride : „Ideoque dicitur Isis, cum sentiret se esse gravidam, appendisse sibi Amuletum sexta die mensis Phaophi, et peperisse Harpocratem sub solstitium hybernum, imperfectum et valde tenerum.“ Azaz : Azért is mondatik Isisről, vevén észre, hogy viselős, Phaophi hónapnak hatodikán nyakába akasztá a szent óvószert, és téli napfordulatkor szülte a gyenge csecsemős Harpocratest. — Azaz : az egyiptusi Her-pu-χrut-ot; „Her = Hor = us, der Isis und Osiris Kind, d. h. Hor-us das Kind. (Bunsen Christian, Aegyptens Stelle in der Weltgeschichte). — Minden esetre az egyiptusi Hor, erősebb hanggal : Khor = Nap nevéből ment át e nevezet a többi keleti nyelvekbe is.

Her-pu-χrut, magyarban : Kar-ács-on „proprie Sol novus est octavo Kalendas Januarias.“ Servius ad Aeneidos VIII. v. 720. azaz. Karácson december 25-ik napjára esik, midőn a nappal hosszabbodni kezd. A régi Róma is ez napon ülte meg a nap születését. „Natalem diem solis invicti.“ Mert győzedelmeskedett a setétségen (ármányon) innen magyarázható az az napi közörm. —

Her-pu-χrut Egyiptusban csecsemős alakban iratott, s faragtatott, jogának mutató ujját szájához tartva, mi az egyiptusi mythushban csecsemősség jelve, nem pedig hallgatás jele, mint Ovidius tévesztőleg verselé, és szent Ágoston, ha jól emlékezem, Varró után magyarázza. Kircher Athanáz hires jezsuita, in Oedipo aegyptiaco rajzát több helyen közli. — Továbbá a növekedő napról mondatik átvitelkép : kar-csu = gracilis is.

Karachyn, olvasom : Karachun, mint tulajdonnév találatik I. Endre király 1055. évi oklevelében Jerney Jánosnál, Magyar nyelvkincesek, Pest, 1854. 8. r. 65. l. Caracun 1198. Karachon, Kuracun 1211. Crachin 1214. Váradi Regestrumban 373. 379. §. Karacsun 1217. 41. §. Karachun 1219. 12. §. Crachun 1221.-365. §. Karacson

1239. Karachun 1287. személynév, mely a Gratianus keresztnévből alakult, úgy mond, de ez tévedes; sőt inkább Gratianus karácson szármadéka, éppen megfordítva. — A később országos néppé alakult nemzet, egy hamarabb polgárosodott nemzetből vette és kölcsönözte kivált a hitre néző tulajdon- és egyéb neveket; azért ilyeket s eféléket egy későbbi nemzet sem magyarázhat meg saját nyelvéből: a híres Grimm Jakab őszintén megvallja német mythológiájában, hogy a serény német nyelvészek mindedig sem lelték föl nyelvökben a Gott szó gyökét, mit közönséges etymologia nyomán alkalmasint föl sem találnak.

Királyok és fejedelmek különös előnnyel viselték a Körös = Kolos = Cyrus nevet; mert jelesen ők a nap fiai, kik ez alvilágon az ő képét viselik. Persa mythusban is Ormos*) a nap-isten osztogatja a népeknek az atyáskodó kegyes jó fejedelmet, kinek hosszú életért buzgón imádkoztak: ellenben, ha a fejedelem kegyetlen ember nyomorgató vala, esedezőnek Ormos előtt, szólitaná ki ez árnyék világból, venné magához, s adna helyette jobbat. — Ra-mes**) az egyiptusi nagy fejedelem köemlékén több ízben nap fiának hivatik: „Rames der Grosse heiszt auf dem Obelisk an der Porta del Popolo in Rom, und eben so bei Ammianus Marcellinus in der von Hermapion gegebenen Uebersetzung desselben Obelischen „Sohn der Sonne“ — Maximilian Uhlemann, Aegyptiologie, Leipzig 1857. 8. r. — Ammianus Marcellinus e fölírásnak csak egy részét közli görögül Hermapion után; de Sylburgius Friedrich római nyelvre is lefordította, ebből ide irok egy két sort: „Ramestes rex, filius solis aeternum vivens“ helyesebben: aeternum victurus. — „Sol Deus Magnus, Dominus Coeli: donavi tibi vitam, satietatis taediique expertem“ — „Deus Sol, Dominus Coeli, Ramesti Regi donavi Imperium, et in omnes Potestatem“ sat. Ra-mes nagy hódító volt.

E fölírás szerint tehát nap az égi nagy isten; az egy örök élő nevelten istent nem lakozik egekben, hanem menyben. Midőn pogány atyáink fölhagytak a nap imádásával, az egy igaz istent nem vélték az egekben lenni, hanem menyben,***)) mint a „Miatyánk“ is igazolja: e megkülönböztetés igen sajátságos a magyar nyelvben, mit sem görög, sem romai, de más nyelvekben is nem könnyen lehet találni.

De Indathyrus skytha fejedelem is Herodotnál Lib. IV. magát nyilván Jupiter, azaz: Nap fiának nevezi feleletében, midőn őt Darius persa király követe által meghódolásra készíteté „Ego solos mihi Heros

*) Ime e név gyökében is meg van az egyiptusi Hor nevezet; a mas végtag fit tesz, Or-mas = Nap tehát annyi, mint világoosság = örök isten fia.

**) Az egyiptusi Ra = nap szót visszaúl olvasva, lesz; Ar-mas = Or-mas, azaz Nap fia.

***)) A meny szó (coeli coelorum) sem származik a men ni = ire igétől, mert a mythus szerint az egek fölött levő meny mozdítatlanul áll: az egek pedig nem mennek, hanem egymással szembe forognak, t. i. a csillagos ég szemközt a 7 planetával. —

arbitror Jovem progenitorem meum, et solium scytharum regium,“ ez az utolsó kifejezés hibás fordítás, igaz értelmének magyarázatát másszorra hagyjuk. — Ezekből már könnyű megérteni, hogy a pogány ős népek mythusai hitágazatokra nézve egy volt az egész világon; Kircher Athanáz szerint, a térítő jezsuiták Amerikában is egyiptusi mythust találtak; csak holmi szer-tartásokban különböztek egymástól a pogány nemzetek. Végte-re, hogy a pontusi skythák csakugyan a napról neveztetek Körösök = Kolosok = Kalatoknak; az s és t egymást fölcserélő betűk.

Podhradczky József.

Uti tárca.

III. Kolosvár, sept. 12. Sietek szavamát beváltani. Nincs gonoszabb ember, mint ki csak ígéret, de szavának nem áll; az ilyen nem egyéb, mint ama borzas és komondor felhő, mely után a száraz föld tátongyva áhit, igéri az élesző nedvet, még is kacéran nyargal el a szomjas föld felett.

Hunyadtól Kolozsvárig ismerjük már a helységeket; ezek e fejedelmek nevezett város felé nemhogy emelkednének becs, rend és izlésben — tán az egy Gyalut kivéve, melyet az erdélyi Eszterházyak kastélya és kertje is díszít — sőt inkább hanyatlani látszanak; élet és zajtalan minden, az ipar és közlekedésnek alig látszanak nyomai; kivéve a sószállító apró kurta szekereket, vagy ama minden vas nélkül döcögő faalkotmányt, melyet az oláh maga állít egybe szén vagy mézszállításra Váradig, melynek kereke többször inkább négyszögü mint gömbölyü, s mely alig birván meg 6—8 mázsát 4 riska vagy téhen által vonszoltatik, az oláh által pedig födetlen fövel kísértetik.

A szállításra nézve jó lesz megjegyezni, mikép ezen éppen nem gondolkozó oláhság a vasat inkább elhozza Debrecenből idáig mázsánként 2 frt., mint Váradtól a ládákat 3 frtért; persze szekere apró kurta, s azt nem veszi el hanyagsága oly könnyen, mint kárt vallhat ebben; s azután jóra való ládát úgy sem tehetsz föl kordéjára. Azután, ha tán jószágodat Váradon hagynád, 5—6 hét előtt ne is számíts arra, hogy annak színét megpillanthasd, a) a spediteur gazdálkodása miatt, ki nem szállít, míg tökéletes teherre nem tesz szert; b) a szállítók késedelmessége miatt, kik ökreiket vagy teheneiket naponta alig hajthatják pár mértföldnél tovább. De mert vannak pontosabb vállalkozók, jól megnézd kire bizod vagytonodat.

Az utazásnak legemeltebb a kilátásnak pedig leg-gazdagabb része az ugynevezett Királyhágó, ha oda feljutottál, az annyiszorososan magasodó hegyek és oly költőileg szétszórt helységek fölött csakugyan királynak hiheted magadat.

Ott áll lábaidnál a hegyláncolat mint megsimuló eb, melyet a magasba törekvő emberiség mesterségtől ily törpévé. A mint följutsz, feleded a fáradságot mely csak lassu léptekben engede ily királyi magaslatra

emelkedni; ha pedig körültekintesz, elmerülsz a távol-ság varázs tönkelegében; magyarországi oldala nem oly meredek mint az erdélyi, de azért mégis százados hanyagság kellett arra, hogy a meredekebb szakadásoknál, a legtöbb ereszkedéseknél, hol csak egy láncpattanástól függött élet és halál, — csak ő felsége látogatására vontak és állítottak legyen korlátfákat, kapaszkodót, támaszkodót.

Itt oly szívesen megpihenne az utas, vagy hogy kifáradt vonómarháit megnyugtassa, vagy hogy legalább csekély enyhítő italt vegyen magához. Haszontalan vágy! görbe szállás, s ihatlan pálinka az egész, vizet is úgy kapsz, ha pálinkát iszol vagy itatsz; felséges gondolat nemde a királyhágó csucsán, azon ormon, mely hazád és Erdély közt alig egy óra járásra választó — tán chinai falat emel. Ide Feketető jó egy óra, itt meghálatsz.

Már idáig is láthasz 7—8 éves fiukat pásztorokul kurta pipából keményen füstölve, mintha parajként nőne a drága dohány; láthatod az ajtóban kukorgó kurta szoknyás nőket, pipával a szájban motólán motyogva, vagy varrogatva, s üldögélve, kalap, mellény, lábtyű, fölvető, s a domboru mellett kivéve majd mindenben a férfiakhoz hasonló alakban, munkában, ruhában, sőt a lóháton is férfiasan ülve s pipázgatva, legkivált a hegyi oláhnőket, kik egy pár zacskó szénnel faluról falura szívesen kalandoznak.

A piros csizma, lányoknál a piros ruhaszegély, asszonyoknál a sárga, és bekötött fő mindennapi dolog; hüsebb időben felölti az ujjatlan birkamellényt mindkét nem, nyakába akasztja a kankót, ha csizma nincs körülövedzi lábát szűrदारabbal, föltekéri a bocskort, s kész az öltözék. A gyermekek és sühederek hasonlólag burkolóznak. A székely többnyire szürke durvaposzító nadrágban, csizmában és kaputalaku kőcölében jár; befog egy pár gebét, s viszi a borvizet — borszéki savanyu víz — Váradig üvegenként 10—17 kr. u. p. adva üveg nélkül; kár, hogy e jó és hasznos vizet nem szállítják nagyobb mérvben Magyarországra. Nincs itt vállalkozó!

Gyalunál nevezetes a hid a Szamoson, magas és ablakos oldallal bekerítve, olyan mint a piski; a Szamos itt már rohammal zug, vidéke kedves halmos eleven magyar, de halmái többnyire kopárok, az erdők kiirtvák, s még nem találkozott, ki arra gondolna, hogy biz azt jó és hasznos lenne fákkal is beültetni; a régi gyalui várból csak a keleti oldalon látni még holmi apró sán cromokat. Az idő elmos mindent, az utóvilág csak azt látja hogy volt, eldödeink pedig keveset gondoltak a dicső emlékek föntartására.

Monostor határánál Rákóczy szobrával találkozunk, igénytelen köemelvény jelkép, fölirat, gondviselés nélkül; áll mint fölkiáló-jel a szántóföldek oldalánál. Monostor egy a Szamos és sétatér oldalánál elvonuló egy utcából álló falu, megrakva oláhnéppel, melynek a százados makacsság a magyar szomszédság dacára sem adott ajkára egy magyar hangot, noha a falu vége teljesen be van építve Kolosvárho.

Kolosvár egy százados fejedelmi rom, ittott körülfontva zöld repkénynyel; ez a piacot ölelő újabb épületek, amaz ugyszólva az egész régi város, mesztelen vagy vakolatlan falaival, ódonszerű idomtalan tetőivel, sáros egyenetlen utcáival. A főutcák kivannak kavicsozva nem kövezve, járdának nyoma sincs; jaj a bicegő lábnak, jaj a tyukszemnek!

Temploma sok van; első helyen áll a plébániai ősi egyház Zsigmond korából, tornya most fejeztetik be, épül 1836 óta; mikor lesz kész nem tudom, miután lassan halad, de hogy szép, nem mondhatom; a derékig faragott kő, reá sudár torony van emelve több csokros cifrasággal; s mert a körösztt alatt gömb sincs, a távolból alig kivehető. A lyceumi templomot két bevégeztet de alacsony torony disziti, csinosabb és újabb izlésű a reformatosok új temploma két debreceni alakra épült kőtoronnyal és kereszt egyházzal, ezt követi a százszoké, unitariusoké, minoritáké, ferenceseké; mind bel mind külalakjára legcsinosabb a péteri templom. A házak közt kevés felel meg a fejedelmi város eszméjének, egyébkint sem levén a fejedelemségnek semmi nyoma.

A piacot egy köoszlop disziti, mely jelvényekkel van ellátva, s Ferenc király fejedelmi látogatását örökíti. Az utcákon nincs csatorna, mely a büzt és szemetet elszállítaná, tetszés szerint küzd velök szél és eső, mik sok helyütt tisztogatóul lépnek föl. Temetője hármás; különben közös, ebben sok szép emlékszóbor látható.

A muzeum kies csinos, mikor és hol leend a muzeum még nem tudni; annyit mondhatok, hogy a szivargyár nagyban épül, péteri részre esik, és szép lesz.

Népre nézve roppant nagy a különbség: az oláh hallgatag és inkább hámuló, lassu beszédű, a magyar nyílt, szózatoss és értelmes hangzatu; kiejtése tiszta, nyelvezete sokkal szabatosabb mint a magyarországi alrendű népé. A cimeket mondhatlanul szereti, még a mesterember is tekintetesíti magát, erre következik a méltóságos cím, fő a nagyságos. — Vigyázz, kivel beszélsz, s a címet ne feledd.

Áll a piacon néhány bérkocsi is, de csin és elevenségben a pestihez korán sem hasonlítható, 8 óra felé mind haza ballag; persze nyilvános mulatóhely nincs, a színészet most alszik, kiki haza siet, mert a katonaság is nyolc órakor zengi el takarodóját. Ha egyebekkel szolgálhatok, más alkalommal szívesen.

Endreffy.

Corvin Mátvás misés könyve Brüsselen.

A burgundi hercegek Brüsselen őrzött könyvtárának kéziratkincesi közt különösen egy codex kiemelendő, melynek mügazdag kicsinosítása annak már régóta mü-történeti becsét tulajdonított, és mely ránk magyarokra nézve kettős érdeklél bir.

Ez egy miséskönyv (missale) mely Attavante, vagy Vante hires florentini miniaturfestő remekeze ál-

tal kidiszítettett, miként az ott olvasható felírás tanúsítja: Actavantes de Actavantibus de Florentia hoc opus illuminavit. A. D. MCCCCLXXXV.

Ez ama híres könyvtárnak ritka maradványainak egyike, melyet Corvin Mátyás alapított Budán, mely a szerencsétlen mohácsi csata után 1526. évben, midőn Suleyman győzelmesen nyomult Budára, részint elégett, részint elszóratott. Kimutatta különben Schier, hogy nem annyira a törökök, mint később a német hadőrség pusztította a könyvtárt.

Lajos király özvegye Mária, a mohácsi csatavesztés hírére a veszprémi püspökkel és pápai követtel Bécsbe menekült, és alkalmasint ez alkalommal a hunyadi könyvtár kincsei és drágaságai hozattak ide, többi közt ezen miséskönyv is. A könyvtár maradványai a császári bécsi könyvtárba kebeleztettek.

Midőn Mária később németalföldi kormányzónéjává tétellett, mint a tudományok és művészet buzgó ápolónéja Mechelnben könyvtárt alapított, mely a kérdéses miséskönyvet is foglalta magában. Meghalván Mária, az ő könyvtára II. Fülöp által a burgundi hercegek könyvtárába kebeleztetett. Attavantes missaléja az által is különös becses nyert, hogy erre tették le az esküt Brabant hercegei. Így az osztrák császári család tagjai közül 1599. évben Albert főherceg és neje Isabella személyesen tették rá esküjüket, így a többi kormányzók is, még II. Ferenc császár is mint brabanti herceg esküdt erre 1794. évi ápril 23-án.

Magát a kéziratot tekintve, ez az izlés, a kivitelű tökély, és ékítményezési pompa csudálandó egy műalkotmánya, minőt Attavante más miniatúrákban is létrehozott, az által korának legjobb szakművészei sorába emelkedvén.

A kézirat egy 430 lapból álló bőrhártya kötetet képez, melynek ez alkalommal csak miniatúr festményeire figyelmeztetünk, minthogy ezek hazánk ikonographiájára és régészeti helyiratára nézve főfő érdekűek.

Ugyanis már az első lapok egyikén Buda városának rajza, és azon lapon, mely a „Pro-rege“ misének elejét hozza, Corvin Mátyás, és második nejeinek arragoniai Beatrix aranyban festett medaillon arcképei láthatók.

Mondanunk sem kell, mennyire becsesek ezen rajzok

akkora művész kezétől, még pedig midőn 1485 év körül keletkeztek.

(Mith. der C. Coon. zur Erf. u. Erh. d. Baudenkmale.)

Egy honáruló büntetése a tizenhetedik századból.

A sziv nemesb érzelmeit kivetett s tetteiben a borzasztó vadonok szülöttjeihez hasonló egyén, hajdan pribék (helyes-e ezen nevezet vagy nem? — vitatni nincs szándékomban, — valamint azt sem, — helyes-e Meyern véleménye, ki ezen szó alatt azon árulót érti, ki a törökhöz átment, és a keresztényeket elárulta) büntetése iszonyu volt.

Ha nem is látta át az akkori idő a humanizmusnak a bűnnel kiengesztelhető büntetés szelidebb módját, kiementhető az, hogy al pari vette a honárulót az apanyagilkossal, kinek a pogány öskor is a legkinosabb halált szabta.

Egy esetet akarunk említeni, mely 1661. ápril 2-án N. Kállón (Szabolcs) adta elő magát, mely az ily büntetésbeni eljárást jellemzi!

Székelyhidját a török kezére akarta játszani egy pribék, ezért nyáron süttetett.*) — Két villa-alaku szálfa a földbe beásva fogadta a nyársra huzott bűnöst! a nyárs végére kerék volt alkalmazva; — midőn a rakásra halmozott tűzifa parázsosá átalakult, feltették a nyársot a két villa közé s elkezdék „isten nevében“ a nyársot forgatni először a főurak, azután rendre alább rangfokozat szerint a kisebb hivatalnokok, míg végre a népre jött a sor! — hogy pedig végkép meg ne süljön a vétkes, arcát vízzel fecskendezték be; ily eszközül szolgált a karón függő nedves szalma-csomag, melylyel ismét a testet törülgették. — Midőn látták, hogy a bűnös lelkét kiadta, a két szálfat és a nyársot a tüzre dobták, fát raktak ismét reá s ezzel elmentek.

Wertler Mátyás.

*) A ki e barbar eljárásán megütközik, utasítjuk őt J. G. A. v. Wirth „Fragmente zur Culturgeschichte“ 2-ik r. I. szak. 13. lapjára, ott találandja a „Carolina od. Halsgerichts Ordnung oder Criminal-Gesetzbuch der Deutschen“ sat. Lipcsén Carpozov törvénytudó elnöklete alatt három ezer boszorkány és bűbajos ítéltetett halálra! — Mi sem az egyik, sem a másik eljárást nem helyeseljük, egyedül az ősidők vakágán szánakozunk.

T Á R C A.

Swayambará

vagy

Damianti szerelme.

(Történeti beszély.)

Sarkady Istvántól.

(Folytatás.)

IV.

Ha csupán regényt íránk és nem történetet is, a további események menetét könnyen hallgatással mellőzhetnők, miután két egymásért élő szívet a házasság által

boldogítottunk; a többit az olvasó élénk képzelő tehetségére és az élet megszokott tarkabarka esélyeire bízhatnók.

Azonban — az élet igazolja — legtöbbször a szerelem regényes oldala — vagy mint sokaknak tetszik: csömörletes prózaisága — a házasság után kezdődik.

Kétségkívül ez állításunkért sok „magyar nő“ szeretne ellenünk — nem cikket, hanem valóságos — jeremiádat írni, mit mi — természetesen — angol phlegmával olvasnánk végig, zscore tennők és — a világ boszujára — semmit sem válaszolnánk rá; tehát: nem fejlődhetnék polemia, pedig valóban gyönyörködtető esemény a polemia, ha az irodalmilag nő és férfi között történik!!

De ne időzzünk haszontalan fecsegések irásával, hanem

folytassuk történetünket azoknak kedvéért, kik beszélyünk hőseinek életét eddiglen is éber figyelemmel kíséni sziveskedtek...

Nalo és Damianti már néhány évet éltek háborítlan boldogságban... Ez évek az áldás és szerelem évei valának, mert az ég két fiúgyermekkel ajándékozta meg őket...

Az öröm, a boldogság napjai azonban villámgyorsan öröklődnek le az öröknyészet mindent megemészítő kerekén, hogy a keserűség és fájdalomnak adjanak helyet...

Oh pedig, mily keskeny hidacska választja el a házasság életben az örömet az ürömtől, a boldogságot a szenvedésektől, a megelégedést a fájdalomtól!!!!...

Az a megszokottság, az az egyhangu élet: előbb unalmat azután új ingerek iránti vágyakat ébresztenek az emberben... Az örökös megelégedés csak egyeseknek tulajdona!.. A nélkül, hogy a házasság ellen kikelnék — mert azt, mint szentséget minden józan eszű embernek tisztelni vallásos kötelessége — az életet úgy kívánjuk föltüntetni, mint valóban van...

Kali — mint követ — Nisába érkezett azon szomoru hírrel, hogy Bimo meghalálozott.

Nalo és Damianti összeszedék drágaságaikat, magok mellé ültették örömeik és boldogságuk két reménységét, s megindultak Vidarba felé, hogy az elhunyt király temetési ünnepélyén jelen legyenek.

Hosszu volt az utazás... Kali mindegyre a kockajátékáról beszélt, oly gyönyörködtetőleg, oly csába ingerléssel, hogy Nalo kedvet érzett megkísérteni rajta szerencsését...

Nagyban folyt a játék... Nalo már minden drágaságát, ékszereit elvesztette, — de hetvenhét rosz szellem szállotta meg lelkét, s nem tudott fölhagyni a játékkal... Most koronáját tette föl; majd a tartományaért sörgött a kocka., és Nalo mindig veszített.

Damianti könyezve kérte férjét, hogy hagyjon föl e veszelys játékkal, de Nalo visszakívánta elvesztett kincseit nyerni; és föltevő két gyermekét.

A kocka fordult... Kali lón a nyertes... Damianti egy szivrázó jajkiáltást hallatott.

— Még egy kincsem van Kali! — mondá kétségbeesetten Nalo; többet ér Nisánál, többet mint minden a mit már a kocka által birsz... Vagy minden az enyim, vagy semmi... Nézd ott fekszik ő, még aléltságában is valóságos angyal... Álljon Damianti!...

Kali reszketve forgatta meg a kockát, azután őrjöngve kacagott föl... Nalo elfordult... Most már mindenét elvesztette, pusztán, elhagyatva állt a világon...

— Kali! — mondá fájdalmas szüntetés után Nalo; Damianti a tiéd, viseld neki gondját, légy hű öre... Ha fölébred, tanítsd meg elfeledni érdemetlen Nalóját, mond meg neki, hogy benne boldogságomat, üdvömet játszottam el... Isten veled!...

És Nalo rohant, mint a kít fenevadak üldöznek... Kali pedig összecsókolá az alélt Damiantit, mire az, mint kigyócsipésre fölébredt.

Mily nagy volt a szegény nő meglepetése, midőn Kali-val egyedül találta magát, Nalóját pedig sehol sem látta... Álom, borzasztó álomként tűnik fel előtte az egész történet, de gyermekeinek jajvészéklése fölébreszték az irtózatos valóra...

— Kezeimben vagy dicsőség leánya! — mondá szerelmi lágysággal Kali; — szeretlek, nagyon szeretlek... Egy hangot, csak egy hangot bűvös ajkaidról, s én a legboldogabb halandó vagyok!

— Kali — szólt méltóságosan a nő; már egy izben megmondottam, hogy ne szeress engemet, mert én csak egyet szeretek, szerelmemet esküm megistenítette, hűségem megrendíthetetlen; azért távozzál tőlem, hagyj engemet a vadállatoknak eledelül.

— Damianti! ne légy hozzám kegyetlen; átkozz meg engemet, csak mond, hogy szánsz; — szánod örült szenvedé-

délyemet... Férjed helyett én vagyok Nisának királya, de mit használ nekem az egész világ, ha tégedet nem birhatlak!

— Uram! ne feledje ön, hogy védetlen nő áll előtte, kinek minden fegyvere az — erény; ha könnyelmű férjed eldobta magától, azért én Bimo király leánya vagyok.

— Damianti! szerelmem mindenre kész: visszaemelni oda, honnét az akaratos fatum sorsteljes szeszélye taszított le; vagy büszkeségedet megtörni, és lételedet megsemmisíteni.

— Tedd az utolsót Kali — mondá hidegvérűen a zaklatott nő; én nem remegem a halált.

— Nézd e két gyermeket... Anyai szived nem indul meg rajtok? Saját szülőttjét jobban szereti a vadállat is!...

— Bráhma bizonyosságom, hogy én Nalot mindenek fölött szerettem, s ha tőle megfosztott Shiva, odaáldozom gyermekeimet is a női erénynek, mert írva vagyok a Darma-sastrában: „A nő csak annyiban dicsőül meg az égben, a mennyiben férjét tiszteli, ha őt elveszté, ne gyujtsa meg újra a házasság fáklyáját.“ Azért Kali, ha szeretsz égj és hamvadj el, mint Phönix, saját tüzedben.

— Esküszöm Manura, kinek trónját a bölcs maharik tisztelettel környezik, hogy nincs erőm lemondani! Ha e percben megszakad is életem, tégedet mégis bírnom kell!

Damianti hallván e szavakat, futásnak eredt... Kali utána sietett...

Éppen sarkaiban volt már, midőn a Bactriából vezető uton, sötét felhőként, roppant karaván tűnik föl... A mint a kalmárok ifjabbjai megpillantották a kergetőzőket, legott — veszélyt gyanítva — előresiettek a nőnek védelmére, mit Kali észrevevén tanácsosabbnak tartá elbujni, hogy azután titkon szemmel tarthassa kincsének rablót...

Damianti a fáradság, s kimerültség miatt csaknem össze-rogyott, mégis volt ereje az erdőben levő tóhoz tántorogni, hol a karaván az éjt eltölteni szándékozott...

Gyönyörű hely volt az!.. A tónak virágokkal himzett partjait sűrű növényzet borította el, melyek körül magas, karcsu fák emelkedtek ki; finom, átlátszó tükre csudásan a madarak ezerféle színét játsza, míg nem a lanyha szellő ingó fodrait a virágok tarka mezével váltja föl. Köröskörül a levegőt lótos illat tölti be...

Kormoséj szállott alá; a karaván nyugodtan pihen a tónak bűvös partjain, mindenki álomba merült, mély csend uralkodik, csak egy-egy fájó sohaj, — mely epedő nyögésbe megyen át — hangzik a holotti némaságban... Damianti ébren volt, a fájdalom nem hagyta őt nyugodni; gyermekei, siránkozó árvái jutottak eszébe és mint az éjnek tündére — az ágak által összetépett ruháját összevonva magán — észrevétlenül távozik azon hely felé, hol gyermekeit hagyja...

Ezalatt veritéktől habozó vad elefántok csordája siet a tóhoz szomját oltani, s megpillantván a karavánt, természetes szaglásuk által ráismertek a szelid elefántokra. Dühbe jönnek, támadásra készülnek, mit gyilkos ormányaik mérges forgatásaikkal jelleznek és ellenállhatlanul intézték a rohanást. Adázatukban fákat és bokrokat szaggatnak és törnek szét, s egyenesen az alvók felé rotnának, kiket böszülten tipornak, ormányaikkal összezuznak, s agyaraikkal szétszaggatnak. Néhány erőslékű elszántan haláltusát kezd a dühöngöncökkel, míg a legnagyobb rész futásban keres menedéket.

— E szerencsétlenséget az általatok megszabadított nőnek köszönjétek... Ime a ti óráitok megszámlálvák! — így ordított Kali, miközben az elefántokkal küzdve, mindig előbbre törtetett, keresvén Damiantit, hogy őt e borzasztó veszedelemtől megmentse...

Azalatt az éj leörlődött a mulandóság kerekén; lassankint pitymallani kezdett; a hajnalcsillag pompásan ragyogott fel; a korány harmatcseppeket könyezett a gyászos vérmező fölött...

A megfutamodott kereskedők összeszedvén magukat, megátkozák a védelmök alá fogadott Damiantit, mint egész

szerencsétlenségök okozóját, s elindultak őt keresni, hogy vérét ontván, megölt rokonaikat megboszulják, az erdő szellemét — ki szavait hallatta a véres csata között — pedig kiengeszteljék...

Ugyanazon helyre érkeztek, hol társaik s szelid elefántjaik megölve heverték... A meggyilkoltak között volt Kali is, kinek mint ösmeretlennek mágiyát raktak, s fülcörtető imádkozások között a lángok közé dobták.

Ezzel — tovább hatolni az erdőségben nem bátorkodván, kötelességöknek eleget vélvén tenni, folytatták utjukat, azon veszélyes utat, melyen ily véres megtámadások ma sem tartoznak a ritkaságok közé...

(Vége következik.)

Heti szemle.

— A Magyar Gazda temesvári levelezője nagyon igazságszerűen írja le gazdasági állapotjainkat. A silány aratás után — úgymond — a nyomtatásra nagyon is kedvező száraz idő járván, kevés gazda találkozik — a nagy birtokosokat sem véve ki, ki már ma szemtermésének minő- és mennyiségéről tiszta adatokkal nem bírna, mely adatokat összecsoportosítva, a Temes és Bega folyók mentén ekként lehet a szemtermés minő- és mennyiségét általánosságban számítani. A nem csekély mennyiségű vízborította határokon ősziből 2—3, tavasziból 4—5 mérő erőtlén, sápadt szem került egy 1600 □ öles hold termése gyanánt a szegény gazda üres hámbárjába, míg a víztől ment — tehát a különös elemi esapás által nem látogatott helyeken, — számtalan eredmények után ősziből 4 osztrák mérő, zabból 15, árpából 10 mérőt lehet és kell egy itteni hold terméséül számítanunk. Minőségileg sem lehet valami különöst felmutatnunk, jó része a buzának üszögös, a mi pedig ettől ment maradt, azt a konkoly, vadborsó s számtalan nemei a buzaértéket csökkentő gyom-magvaknak s szállítják alá értékben. Oly majorsági birtokok, melyek közép számitással 15 ezer mérő mindennemű gabonát szoktak eladni, ez évben 3—4 ezernél több eladást nem tehetnek; mert a mult őszi hosszás esőzés miatt a soron levő táblákat be nem vethették, a bevetettek pedig buza helyett gazt és gyomot termettek. Rendes időben nem is egész telkes sváb gazda az, ki legalább is 200 mérő tiszta búzát eladni nem bír, most pedig — általánosságban szólva — nagyon szerencsés telkes gazda, ki buzaterméséből vetőmag és háza élelmére való évi szükségletét fogja fedezhetni. A mult magas gabnaárak egy hold buzatermő képességgel bíró föld évi haszonbérében 15-től 20 pengő forintig terjedő összeget fizettettek, de volt itt a föld-bérlésnek egy másik neme is divatban, nevezetesen tágasabb majorsági birtokokat társaságban vettek több évre ki, és haszonbér fejében a birtok-összegben levő minden csak némileg is buzatermesztésre alkalmas — tehát nem egyedül első osztályu, — föld holdjáért tisztán, megrostálva 6, mond hat osztrák mérő búzát fizettek. Ma a 15—20 forintos parasztbérlők 2—3 évi bérszeggel tartoznak, a 6-mérős bérlők illetményeiket szinte $\frac{2}{6}$ — $\frac{3}{6}$ -od részben teljesíthették, — és most bérléteiket a szükségtől kényszerülve odahagyván, a földbirtokosoknak nincs pénzök újra erőt, magot szerezni; adnák földjeiket feléből is, és még sincs rá vállalkozó, — szóval a minő becse volt ezelőtt pár évvel a földnek, annyira alászállott az ma, elannyira, hogy jobbágy-földet ott, hol a tagosítás küszöb előtt van, 35—40 forintért holdját lehet venni, főként oláh községekben. Hát mit mondjunk az itt tömegesen lakó oláh lakosok ez évi állapotáról? midőn akár hány 1000 lélekkel bíró község van, melynek összes gabona termése nem megy 200 mérőre, — mi lesz ezek sorsa? tavaszig, új termésig, — itt, hol az üzleti, vagy más bárminemű kereset hiányában még napszámmali kiérdemelhetésre sincs e szegény és sinlődő népnek kilátása. Most még adogatják malacsaikat, baromfiat-

kat, sőt jármos jószágukat is — mert nincs az ökörnek vetéssel dolga — hiányozván a vetőmag, adnák szegények földjeiket is pénzért bérbe, feles műveletre, vagy akár örök áron, de nincs vállalkozó, nincs vevő, mindenki iparkodik a lehető megtakarítani; elmúlt a speculatio kedve, tehernek tekintetik a földbirtok. Gabona-piacaink, hol ezelőtt alig lehetett ily időben a sok terhelt szekértől járnai, ma teljesen üresek, a kereskedők nem képesek egy hetivásáron ebben a Kanahánban 500 mérő gabonát összevásárolni, hiában ígérnek a pestihez hason árakat, nincs ki meghallja, mert nincs mit eladni, üresek a hámbárok, sőt sokszor a szegény ember kenyeres tarisznyája is az. A gabonaárak őszekre nézve a pestihez hasonló, tavasziból zab 5, árpa, ha volna, $5\frac{1}{2}$ váltó forintot fizetnének; jó jármos ökröt lehet venni, főként ha az ember nem restel a falukon kisebb vásárlásokkal bibelődni 400*) váltó forintért, az öreg sertés soványan darabonkint 8 pfton alig talál vevőt, mindenki fél az evő állattól, mert nincs neki mit adni. Tán nagyon is feketesötét keretet adtam a képnek? gondolja a szives olvasó; legkevésbbé sem: a levelező tiszte a helyzetet a maga valóságában ecsetelni, már pedig a ki minálunk mosolygóbb színű állapotot, virágzó jólétét, kenyér- és pénz-bőséget akarna fedezni, annak csakugyan eldorádói fellengős képzeletének, s különösen e célra készített rózsaszín szemüvegének kellene lenni, minővel én — egyszerűen rustikáló munkás ember létemre — éppen nem dicsekedhetem. Majdnem reményleni sem tudunk, hisz a reménynek is kell alapjának lenni, hogy reá építhesünk, nálunk még ez az alap is ingadozik, sőt darabonkint szakadozik ki lábaink alól, egyedül abban találunk némi vigaszt, hogy helyzetünkben tán nem az egész hon osztozik.

— E napokban következő gyászjelentés kelté fel az általános részvétet, mely bizonyosan itt Temesvárott is nagy viszhangra talál: Kis-Rhédei Rhédey Borbála maga és gyermekei: Ferenc, Gyula, István, Borbála nevében megszomorodott és bánattól sajgó szívvel jelenti felejtethetlen, forrón szeretett férje, illetőleg édes atyjok nagyméltóságú ebecki Tihanyi Ferenc, temesi gróf és ugyan azon megye volt főispánja, cs. kir. valóságos belső titkos tanácsos, a főméltóságú hétszemélyes tábla volt bírása ő excellentiája, életének 70-dik, legboldogabb házasságának 21-dik évében Ebecken f. év szeptember 16-kán reggel 7 órakor hosszas betegség után tüdőszélhűdésben lett gyászos kimul-tát. A megboldogult hideg tetemei f. hó 20-án a Hontme-gyében fekvő kis-csalomjai családi sirboltba takarítottak.

— Hegedűsné a közkedvességben álló magyar szín-művésznő, a nemzeti színháznak ez időben egyik legtehetségesebb s legtöbb reményre jogosított tagja, a bájos, fiatal énekesnő, sept. 19-én esti 7 órakor rögtöni meghülés követ-keztében örökre bucsut vett a földi pályától.

Knauz Nándor történethúvár Pázmány Péter, Lippay György és Széchényi György esztergami érsekek földi maradványait földözte fel a pozsonyi sz. Márton püspök-höz címzett társaskáptalani templomban a főoltár előtt.

— Toldalékul a temesvári levélben modottakhoz még közöljük, hogy f. é. sept. 20-án egy mehalai gazda féltelkét 600 osztrák forintot adta el, — tehát mintegy a város területén lévő jó földet. A bérlők sanyaru állapotját pedig az mutatja, hogy valaki, ki a Mehalaban egy egész telket azon föltétellel bérlött ki, hogy a birtokosnak az egész telekről 40 mérő tiszta búzát, és 40 mérő tengerit adjon. aligha fog valamit kapni, mert a bérlő nem aratott többet 8 mérő buzánál, szemetest és a legsilányabb fajtából. Ezt szivesen oda-adta volna a bérbe adónak, csak hogy más követelések alól felmentessék. De az úgy most perre jutott, mert a birtokos az egész kikötött haszonbért kívánja. Tudunk eseteket, hogy szegény parasztok 2 éves sertéseket 6 forinton (rendes áruk 20—25 frt) adtak el, hogy legsürgetősb terheiknek megfelel-

*) Ez talán sajtóhiba 100 frt. helyett? lehet 100 váltó forintnál is olcsóbb jármos ökröt kapni. (Szerk.)

hessenek. Hogy a termés rossz, azt mindenonnan halljuk, és e miatt a jövő mindinkább aggasztóbb színben feltűnik. Már is több helység folyamodott először adóelengedésért, aztán vetni való magért, és gabona előlegezésért a jövő aratásig. Milyen világban élünk mutatja leginkább azon halotti csend, mely a Béga csatorna mentén oly leverőleg hat reánk. A csatorna hajókkal van ellepve, de tétlenül vesztegelnek mint tél közepén.

— Brassói levelezőnk írja, hogy Havi szintársulata ott még mindig a legjobb részvétnak örül. Hunyadi, Kunok, Mártha, Ilka operákat adtak teli háznál. A nyári színház építésére még ez őszszel kerül a sor. Az ottani énekegyelet alapszabályainak megerősítése e napokban leérkezett. Verespatakon az erdélyi méhészeti egyesület tartá az évi közgyűlést, melyben az alapszabályok felterjesztése és egy egyleti pénztár alakítása határozottat. Wiest Lajos bukaresti színházi karmester hangversenyt rendezett, és innét Temesvár és Arad felé folytatja útját.

— Miskolcon, gróf Serényi László ideiglenes elnöksége alatt egy „Sajóvidéki gazdasági egyesület“ alakult.

— Minap említették már a lapok, miszerint Aradon a színházi közönség azzal mulatta magát, hogy midőn egy szobafestő mint énekes föllépett, a kinlódó szereplővel együtt énekelte annak dalait. Brassóról azt olvassuk, hogy a színházlátogatóknak azt tanácsolják, hozzanak széket magukkal, ha zártszék kényelmében akarnak részesülni, mert nincs elég zártszék a házban. Ki hitte volna azt a 36000 jó módu lakossal bíró Brassóról!

Temesvári ujdonságok.

* Említve volt már, hogy a helybeli kereskedelmi kamara rendes kiadásából nyert megtakarításából 10000 pengő forintot határozott egy realiskola felállítására fordítani. Legközelebb érkezett ministeri leiratból azonban a kamara megértette, hogy az említett tőke e célra fordítását a ministerium nem javallja, minthogy a temesvári község által ajánlott járulékon kívül még 100,000 forintra volna szükség az iskola életbeléptetésére, ennél fogva a kamarának ajánlata a szükségnek csak tized részét fedezi. Midőn 8 esztendő óta valamiért fáradozunk, és némi alappal várjuk, hogy reményeink teljesedjenek, valóban nehezen esik csalatkozni, kivált oly fontos ügyben, minőnek mi tartjuk a realiskola kérdését. Savanyuaknak mondhatnók a szőlőket, mint a róka, midőn el nem érhetette. Azt mondhatnók, jobb is ha nem kapunk realiskolát, hisz gyermekeink ugy is elnémetesedtek volna, — menjenek inkább Szegedre tanulni. De Temesvár a művelődés és kereskedés területén oly polcot foglal el, hogy kötelességünknek tartjuk, továbbá is kimutatni a lehetőségeket egy temesvári realiskola felállítására. Ugyanis a kereskedelmi kamara utalványoz 10000 pengő forintot e célra; ugyanennél önkényes adakozásokból gyűlt össze mintegy 500 frt. a kereskedelmi testület 4000 pengő forintot határozott e célra; a helybeli lyceum tőkéjéből 15000 pft. illeti a realiskolát, és azok kifizetését püspök ő méltósága már el is rendelte; a helybeli takarékpénztár pedig 8 éven át évenkénti 1000 pft. szánt e célra. Ez összesen 37500 forintból álló tőkét képez. Ehhez járul még, hogy a városi község nem csak az iskolai épületet fogja megadni, mire több mint 26000 frt javítási és berendezési költség kívántatik, hanem a tanítók fizetésére, fűtésre, világításra évenként még 1405 forintot szánt, a mely rendes járulék 24100 forintnak kamatját képviseli. Látjuk tehát, hogy egy temesvári realiskola érdekében 65600 frtról lehet rendelkezni, és hogy ezen kívül épületről sem kell gondoskodni. Az oktatási ministerium iskolaszervezési terve szerint iskolái álladalmi költségen csak a tartományi fővárosokban, és megyék székhelyein fognak felállíttatni. Tudjuk, hogy Temesvár a városok sorában mindig kitűnt, hogy jelenleg nemcsak a megye, hanem egy királysággal fölerő tar-

tományának kormányshelye, a mely midőn financialis nyomottságában is oly áldozatkészségre tudott felvergődni, bizonyosan fényesen tanúsítá, hogy a realiskolának szükségét elismerte. Reményljük, miszerint ha illető helyen rászánják magukat, hogy a ministeriumot a dolgok állásáról felvilágosítsák, könnyen elfogják érni, hogy az álladalmi pénztárból kiegészítik még azt, a mi egy realiskola felállítására szükséges tőkéből netán még hiányozna. Temesvár nem kívánja, hogy az intézet csupán csak álladalmi költségen jöjjön létre, de az álladalom hozzájárulását legkisebb szerénytelenség nélkül lehet kérni, mert ha ez elmarad, akkor minden vidéki mezővárosban előbb fog realiskola támadni, mint Temesvárott, melynek jövedelmi forrásai csekélyek, és mely már csak azért is megérdemelné, hogy más uton némileg kármentesítessék.

* Többen láthatták már közülünk azon könyomatu képeket, melyeket helybeli polgárunk Demetrovics J. saját találmányu színiracsokkal, és vegyészti porokkal kiszinezett. Ezen találmány az eddig használt szinkkréták minden előnyeit egyesíti magában, sőt amazokat jóval felülhaladá, miután az ilyen szinkkrétával kidolgozott képeket szivacsosul is moshatni, mint valami olajfestvényt. De noha ezen találmány a párisi iparműkiállításnál a legjobb elismerésben részesült, és Demetrovics éremmel is megtszizteltetett, ezen találmány is tán feledékenységre ment volna mint sok más, melyről a találmányi szabadalmakról létező lajstromokból minden kereskedelmi kamaránál tudomást szerzhetünk, és pedig csupán azért, mert nem találkozott művész, ki ezen találmányt felhasználta volna. Eddig Demetrovics szinkkrétái (pastellstiften) csak ő által használtattak nyomdai uton készült rajzok kiszinezésére; ezen kívül pedig az irodákban az iratcsomók tarkább jegyzésére. Azonban Demetrovics megismerkedvén Pesten Van der Venne Adolf ottani művészszel, ez ezen szinkkréták használhatási módját különös tanulmánynyá tette, és a siker által annyira meg volt lepetve, hogy Van der Venne legközelebb ezen új festő- és szinező módra tanfolyamot fog hirdetni. Átaljánosan azon nézeten vannak, hogy ezen találmány a rajzoló művészetben nem kisebb fordulatot fog képezni, mint annak idején a könyomdászat.

* Azon országos bizottmány, melynek rendeltetése a községi törvényt tanácskozás alá venni, és a kor igényeihez képest módosítani october 10-én nyitandja meg üléseinek sorát. Ezen bizottmányban bizalmi férfiak is veendenek részt, kiknek neveit, minthogy legfelsőbb akarat szerint oly egyénekből állniok kell, „kik a nép bizalmát bírják, és a kormányt megérdemlik,“ ezennel közöljük, a mennyire eddig tudomásunkra estek. Torontálból: Karácsonyi László, Bakalovits Szilárd (hajdan országgyűlési képviselő Pesten), öregebb Gyertyánffy Dávid udvari tanácsos, néhai főispán és báró Nikolits János. Krassóból: Kiss András, néhai főispáni helyettes, udvari tanácsos, Jakabffy Kristóf hajdan megyei alispán; és még két más bizalmi férfi. Temes megyéből: Gabriel József kanonok, Manassy Szilárd pénzügyi tanácsos, Jagodits P. — Missits Athanáz, lippai polgár, Popp N. zsebelyi népjegyző, Paulovits Szilárd, temesvári ügyvéd és házbirtokos, Marquet Alajos, ezelőtt Temesvár polgármestere, most Temes megye főnöke és helytartó tanácsos, meghíva különösen Temesvár városának érdekeinek képviselőjére. A Bács megyei kerületekből jelenleg csak báró Rudits József és Latinovits urakat tudunk megnevezni. Annál nagyobb fontosságot kell tulajdonitanunk a bizalmi férfiak eme kineveztetésének, minthogy tanácskozásuk nem csak a községi törvényre szoritkozik, hanem hivatva vannak az ország másnemű ohajtásait is előadni.

* E napokban Károlyfehérvárról 30 hordóban 126 mázsa ezüst pénz szállíttatott itt keresztül Bécsbe, melynek értéke körülbelöl 260,000 forintra rugott.